

Poslanicom Hebrejima čine zasebno poglavlje) iako se u njima ne spominje ponovni Kristov dolazak. No, eshatologijom se najviše bavi Ivan u Otkrivenju koji s jedne strane pokušava izračunati termin svršetka svijeta, a s druge strane, on znade i za suverenost Božju koja slobodno određuje taj dan.

Što se tiče novozavjetne Crkve i njezinog odnosa prema Izraelu, ona je, što je na različite načine vidljivo u svim novozavjetnim spisima, uvijek svjesna te veze sa starim Izraelom, što ne znači da je taj odnos uvijek posve dobar (slučaj ivanovskih zajednica prema Izraelu). Ali ona zna i da s njom započinje nešto posve novo, da je ona zajednica spašenih posljednjih vremena. Svaki novozavjetni autor pritom ima vlastito gledanje, pa će tako, primjerice, Pavlov pogled više počivati na mjesnoj zajednici vjere a u evanđelista pogled je usmjeren više retroaktivno. Poslanica Kološanima učinit će pak prepoznatljiv korak u smjeru sveobuhvatnog pogleda na Crkvu (273) dok je slika Crkve kao apostolske zajednice razvijena samo u poslanici Efežanima.

Te su zajednice rođene iz djela spašenja (otkupljenja, pomilovanja, milosti) koje obuhvaća sva područja života pa zato nad njima treba trajno bdjeti, jer čak i karizme kojih nije manjkalo, naročito u Pavlovim zajednicama, treba pažljivo usmjeravati na izgradnju tih zajednica.

Od sakramenata najviše su spominjani sakramenti krštenje i euharistija, prvi kao temeljni a drugi kao središnji sakrament Crkve. Naročito su poslanica Kološanima i Efežanima obilježene sakramentom krštenja. Osim njih prilično prostora je posvećeno i krepostima, naročito vjeri i ljubavi te tumačenje onih zakučastih mjesta u poslanicama Galaćanima i Rimljanima, kao što su odnos zakona i vjere, vjere i ljubavi ili zakona i djela.

Izdavačke kuće nemaju baš često priliku tiskati djela s naslovom Teologija

Novoga zavjeta. Tim više smo sretni da ovaj prijevod djela Joachima Gnilke ispunjava i teološko–knjišku prazninu na hrvatskom jeziku koju je svakako trebalo ispuniti. Knjiga nudi dobar pregled različitih novozavjetnih teologija koje obuhvaćaju kristološke, antropološke, soteriološke eshatološke i ekleziološke traktate. U ovom kratkom prikazu nismo uspjeli niti spomenuti sve novozavjetne spise a kamoli sve teme i probleme koje autor prikazuje u knjizi o kojoj je riječ, na gotovo četiri stotine stranica. Neka nam to bude samo razlog više da ovo vrijedno djelo, čiji izvrstan prijevod na hrvatskom jeziku dugujemo fra Ivanu Dugandžiću, profesoru biblijske teologije, uzmemo u ruke i studiozno čitamo jer osvjetljava mnoge stranice novozavjetnih spisima. Ovaj prijevod će posebice dobro doći studentima teologije, ali jednako i svim ljubiteljima Svetoga pisma.

Mato ANIĆ

Raymond E. BROWN, *Biblija: 101 pitanje i odgovor*, Biblioteka Religija i civilizacija, MIOB naklada, Velika Gorica 1999., 13x20 cm, 151 str.

Djelo poznatog bibličara R.E. Browna *Biblija: 101 pitanje i odgovor* prva je knjiga biblioteke *Religija i civilizacija* u izdanju MIOB naklade. Želio bih se ukratko osvrnuti na to djelo i ujedno, barem u obliku najave, na samu biblioteku.

Suvremena hermeneutika, ne zane-marujući okolnosti u kojima nastaje pisano djelo, ističe u prvom redu da tekst – kada je jednom dovršen – počinje živjeti nekako neovisno o svome stvaratelju. Glavni subjekti tada su taj tekst i njegov čitatelj. Oni su ti koji će se družiti. Kakav bi mogao biti čitateljev *hallo effect* (da se poslužim poznatom riječju iz psihologije) kada prvi put susretne ovo

djelo neobična naslova? Kakva su u toj knjizi pitanja i kakvi dogovori? Čitatelj je naviknuo na raznovrsna pitanja i odgovore, a mnoga su mu gdjekad nametnuta mimo njegove volje. U ovoj knjizi čitatelja, međutim, očekuje ugodno iznenađenje. Činjenica da je knjiga pisana u obliku pitanja i odgovora nije potekla iz autorove metodološke pobude. Da se odluči za takav literarni oblik pisca su navele konkretne okolnosti. Brojna pitanja, stotinu i jedno, provrela su od slušateljâ, to jest budućih čitateljâ, na biblijskim predavanjima »možda najvećeg katoličkog bibličara«, kako je *Time* svojedobno predstavio R. Browna. Pitanja u ovoj knjizi su dakle čitateljeva, koja je želio postaviti ili bi ih postavio da je imao za to prigodu. Ovdje su, na sreću, i odgovori na njegova pitanja. Imajući u vidu da je čitateljstvo mozaično (bilo liberalano, konzervativno, umjereno, bilo pak samo radoznavno), moguće je da poneki čitatelj neće baš uvijek biti sasvim zadovoljan sa svakim odgovorom, ali će se i tada naći na dobrom putu da iz ponuđenoga teksta promišljanjem dođe sâm do onoga što ga zanima.

Pisac u uvodu knjige otkriva da njegovi čitatelji uključuju biskupe, katoličke svećenike, časne sestre, vjerske službenike raznih Crkava, brojne vjernike te sudionike raznih kongresa koji su bili različite izobrazbe i često različitih svjetonazora. Jednu bih pak odgovarateljevu osobitost htio istaknuti. To nije činjenica da je stručnjak svjetskog ranga koji je okićen s više od 20 počasnih doktorata sa sveučilišta diljem svijeta, da je jedina osoba koja je bila predsjednik tri najuglednija američka biblijska društva (*Katoličkog biblijskog društva, Društva za biblijsku književnost, Društva za novozavjetne studije*), da je bio član *Papinske biblijske komisije*, da je radio za *Svjetsko vijeće Crkava*... U knjizi o kojoj je riječ – to je važno istaknuti – autor je u odgo-

vorima na postavljena, često veoma delikatna pitanja, otvoren i iskren. Taj biblijski stručnjak dao je čitatelju tekst koji je istodobno stručan i čitljiv. Nekoliko pitanja i odgovora (2–4), koja prvenstveno zanimaju hrvatskog čitatelja, pregledao je i suglasio se s njima izdavač izvornika.

Strukturni je pregled knjige R.E. Browna *Biblija: 101 pitanje i odgovor* jednostavan. Nakon autorove kratke posvete svoga djela onima zbog kojih je knjiga nastala »zahvaljujući njihovom zanimanju i pitanjima« (str. 6), slijedi opširniji *Uvod* (str. 7–11) u kojem taj bibličar pripovijeda kako su se radala pitanja i odgovori od kojih je nastala ta knjiga o kojoj je riječ. Nakon toga, *Analitička tabela sadržaja* (str. 13–15) omogućuje čitatelju da brzo zamijeti koja pitanja pripadaju u određenu biblijsku temu. Sva je pitanja i odgovore pisac tematski organizirao. Središnji dio knjige čine, naravno, sama pitanja i odgovori, njih stotinu i jedno (str. 17–143).

Knjiga, međutim, još nije završena. U »Dodatku: Kako izreći katoličku vjeru da je biblijski fundamentalisti krivo ne razumiju« (str. 144–149), R.E. Brown iznosi u 10 točaka prigovore biblijskih fundamentalista na koja nastoji odgovoriti biblijski s katoličkog stajališta, budući da su i navedeni prigovori upravljani prije svega katolicima. Istina je da je fundamentalistički biblijski literalizam, posebno američki fenomen, no na ovu stranu Oceana američki proizvodi stižu veoma brzo. Dokument *Biblijske komisije Tumačenje Biblije u Crkvi* (Zagreb 1995., str. 84) označuje fundamentalističko čitanje Biblije »opasnim« jer nudi »interpretacije koje su pobožne, ali iluzorne«, budući da »Biblija ne sadrži nužno izravni odgovor na svaki problem«. Takav pristup biblijskom tekstu »unosni u život lažnu sigurnost, jer nesvjesno mijesha ljudske ograničenosti biblijske poruke i njenu božansku bit«.

Na završetku knjige *Biblija: 101 pitanje i odgovor* (str. 150–151) abecedno *Kazalo...* vizualno, detaljno i orijentacijski ističe obrađene teme i s njima povezane pod teme. U svezi s tim kazalom moram ipak priznati određenu nelagodu. Zbog čega su odjednom ovdje tako sitna slova? Zbog štednje papira? Da bi čitavo kazalo jednim pogledom bilo uočljivo na dvije preklapne stranice? Nijedan mi od pokušaja opravdanja nije uvjerljiv. Za ovakvu knjigu predmetno je kazalo veoma važno i nadam se da će u sljedećem izdanju biti popravljena ova tehnička manjkavost koja se tiče jedino kazala.

Kako je spomenuto gore na početku, djelo *Biblija: 101 pitanje i odgovor* prva je knjiga u novonastaloj biblioteci *Religija i civilizacija* MIOB naklade. Novozavjetni grčki manuskript iz drugog stoljeća (iz zbirke M. Bodmera, Geneve), koji je estetski ukomponiran na otmotu ove knjige, trebao bi sugerirati da Biblioteka želi zalaziti u korijene naše civilizacije. Otvorila je svoja vrata djelom koje se odnosi na »najveću knjigu ljudske egzistencije« (P. Ricoeur). Iako je bolje pustiti Biblioteci da nas iznenadi novim izdanjima, malo ću biti indiskretan i naznačiti da će svojim sljedećim objelodanjivanjima davati riječ neupitnim stručnjacima za spise s Mrtvoga mora, biblijske i nebiblijske, za ambijent prvoga stojeća u kojem se formiralo – možemo reći – istodobno kršćanstvo i novi oblik židovstva, kada je zapravo oblikovanje naše civilizacije dobivalo novi zamah...

Ako bih pokušao naznačiti ideju vodilju biblioteke *Religija i civilizacija*, mogao bih je možda izreći riječima dvojice tražitelja mudrosti. Religijska funkcija je duhovna, »spoznavati pravdu, voljeti ljepotu i činiti dobro«, kako reče nobelovac F. Buisson. Dodajmo tome bilješku iz memoara G. Duhamela: »Ako civilizacija nije u ljudskom srcu, onda je

nigdje nema.« No, civilizaciju jedne zemlje ne stvaraju jedan ili dva genijalna čovjeka. Nju čine milijuni ljudi (usp. H.B. Stendhal). Imajući u vidu sadržaj privjencu biblioteke *Religija i civilizacija* rado navodim hermeneutičku refleksiju H.G. Gadamera, a na toj je liniji bio i R. Bultmann: »Razumijevanje teksta uvijek je razumijevanje sebe.«

Valja na kraju također priznati da je bilo i vrijeme da se djelo *Biblija: 101 pitanje i odgovor* pojavi napokon i na hrvatskom jezičnom prostoru. Sama ta činjenica već je čestitka MIOB nakladi.

Pero VIDOVIĆ

Mirko NIKOLIĆ, *Radost susreta*, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, Biblioteka Radost i nada, knjiga 25., Zagreb 1999., 259 str.

Do svršetka svijeta odzvanjat će Isusove riječi kojima je odbio prvu đavlovu kušnju u pustinji: »Ne živi čovjek samo o kruhu, nego o svakoj riječi koja izlazi iz usta Božjih« (Mt 4,4). On time želi reći da je čovjek i duhovno biće. Riječ Božja bez koje čovjek–kršćanin ne može živjeti zapisana je u Bibliji. Boga koji neizmjerljivo voli čovjeka, objavio nam je sam njegov sin Isus. Kao što svaki dan moramo hraniti svoje tijelo da bi se ono održalo u životu, još više trebamo hraniti dušu riječju Božjom. U tome nam može pomoći knjižica o kojoj je ovdje riječ.

Ovaj svezak, kako to kaže autor Mirko Nikolić, inače učitelj isusovačkih novaka u Splitu, nastavlja se na onaj prvi koji nosi naslov *Ljepota susreta* (1998). Autor ističe da je riječ o susretu. Čovjek–vjernik svaki se dan susreće s drugim ljudima, ali bi trebao biti najvažniji njegov susret s Bogom. Za neke susrete se treba ozbiljno pripremiti kako bi oni bili plodonosni, a mi iz njih izišli bolji, radosniji i osposobljeniji za životnu borbu. S Bogom se susrećemo najčešće u molitvi.